

Habitus modernog društva: analiza transformacije i modernizacije habitusa

Adler, Anita

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:030828>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

ANITA ADLER 2019. ZAVRŠNI RAD

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI

ANITA ADLER

**HABITUS MODERNOG DRUŠTVA:
ANALIZA TRANSFORMACIJE I
MODERNIZACIJE HABITUSA**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2019.

ANITA ADLER 2019. ZAVRŠNI RAD

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

ANITA ADLER

**HABITUS MODERNOG DRUŠTVA:
ANALIZA TRANSFORMACIJE I
MODERNIZACIJE HABITUSA**

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Markešić

Zagreb, 2019.

SAŽETAK

Habitus je jedan od temeljnih koncepata sociologa Pierre Bourdieu-a. U ovom će se radu, temeljem "desk metode" istraživanja, prvenstveno prikazati temeljni koncepti spomenutog autora, s naglaskom na koncept habitusa te će se, sukladno tome, isti primijeniti u svrhu analize modernog društva. Moderno društvo obilježeno je uzastopnim tehnološkim napretkom i nastojanjima da se digitaliziraju raznovrsni segmenti života, što potencira ljudsku ovisnost o tehnologijama te postanak tehnologija dijelom ljudskog habitusa. Prodor tehnologije u sferu habitusa modernog čovjeka glavna je postavka ovog rada, a temeljno pitanje bazira se na transformaciji habitusa potaknutoj utjecajima svega što moderna tehnologija današnjice nudi. Svakodnevnica modernog čovjeka uključuje segmente komunikacije, obrazovanja, rada, neobavezne zabave, transporta i mnoge druge, međutim unutar svakog navedenog segmenta postoji primjeren oblik tehnologije koji omogućuje njihovo kreiranje, korištenje i unaprijeđenje. Dolazimo do pretpostavke da se s vremenskim okvirom povijesti te, sukladno s time, napretkom tehnologije mijenja i sadržajni okvir habitusa. Sukladno analizi, prikazati će se kritika budućnosti kada je riječ o modernizaciji, tehnološkom napretku, korištenju tehnologija i digitalizaciji te sudbini habitusa.

Ključne riječi: modernizacija, moderno društvo, modernizacija, digitalizacija, habitus, Pierre Bourdieu, tehnologije

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KONCEPT HABITUSA.....	2
3. TEHNOLOŠKI RAZVITAK I DIGITALIZACIJA.....	4
4. MODERNIZACIJA HABITUSA	6
4.1. PRODOR TEHNOLOGIJA U LJUDSKI HABITUS.....	7
4.2. DIGITALIZACIJA HABITUSA.....	9
4.3. BUDUĆNOST HABITUSA.....	11
5. ZAKLJUČAK.....	13
6. LITERATURA.....	15

UVOD

Današnje je društvo specifično po svojoj kompleksnosti, a ta je kompleksnost odraz društvenih promjena i tehnološkog napretka. Živimo u svijetu koji je, jednom riječju – digitaliziran. Spomenuta se digitalizacija raznovrsnih segmenata proteže na gotovo sve segmente života prosječnog čovjeka današnjice. Svakodnevnica pojedinca isprepletana je zbivanjima i radnjama koje uključuju određene digitalne oblike te modernu tehnologiju. Modernizacija društva isto je obavila valovima konstantnih i uzastopnih promjena koje se smatraju napretkom, kako za modernog čovjeka, tako i za moderno društvo. Čovjekova zadivljenost modernim tehnologijama uzrokovala je nezaobilaznost te kontinuirano i neprekidno korištenje iste. Svakodnevnica pojedinca obavijena je potrebom za korištenjem moderne tehnologije i u trenucima kada je nepotrebna te utječe na njegovu perspektivu i djelovanje, stoga možemo reći da je postala njegova navika. Udaljimo li pojedinca od tehnologije, postavke na koje je naučen i obrasci ponašanja koje je usvojio biti će narušene. Sukladno spomenutom, dolazimo do pitanja habitusa, pojma uvedenog od strane sociologa imena Pierre Bourdieu te pitanja modernizacije. Mogu li modernizacija i digitalizacija utjecati na ljudski habitus? Ima li, i kakav je, utjecaj povijesti na transformacije društva i habitusa njegovih članova? Jesu li tehnologije pronašle svoj put ka samoj srži društvenih struktura? Tvori li habitus društvo te društvo habitus na temelju tehnologija te u kojoj mjeri? Ljudski habitus i način na koji pojedinci sudjeluju u društvenom kolektivu sadrži modernizirane tehnološke elemente te korištenje istih, drugim riječima, gledamo li pojedinca kao jedinku za sebe ili kao dio strukture i sudionika u društvenom životu, dolazimo do iste spoznaje; moderne tehnologije nezaobilazna su sastavnica ljudskog i društvenog života sadašnjice.

Modernizacija društva odnosi se i na promjene i prilagodbu habitusa vremenu i načinu djelovanja njegovih aktera te se potencijalno oblikuje i mijenja sukladno potrebama i nužnostima aktera unutar društva.

2. KONCEPT HABITUSA

Kada govorimo o Bourdieu-u nužno je spomenuti njegove temeljne koncepte; pojmove strukture, habitusa, djelovanja i kapitala. Spomenute pojmove nužno je sagledati iz perspektive koja obuhvaća društvenu stvarnost kako bi se spoznali položaji društvenih aktera unutar prostora spomenute društvene stvarnosti. Čini li društvo putem svojih aktera društvenu stvarnost ili pak društvena stvarnost egzistira kao svojevrsni prostorni fenomen, može nam predočiti pojam habitusa. Bourdieu je, s naglaskom na objektivizam, nastojao objasniti egzistenciju habitusa u umu aktera te način na koji se stvara i u spomenuti um "ustanjuje". Spomenuvši pojam "um"-a, možemo reći da je riječ o mentalnoj strukturi pomoću koje percipiramo svijet oko nas, ali na koju u istoj mjeri i djelujemo svojim sudjelovanjem u aspektima društvene stvarnosti. U svom nastojanju da prikaže načela koja strukturiraju subjektivizam nasuprot objektivizma te pojedinca nasuprot društva, Bourdieu raspravlja o djelovanju (Ritzer, 1997:278-291). Nadalje, smatra se da habitus stvara društvo (strukturirajuća struktura) te da društvo stvara habitus (strukturirana struktura). Sukladno tome, možemo reći da smisao habitusa leži u mentalnim i kognitivnim strukturama kroz koje ljudi djeluju u društvenom svijetu. Pokušamo li pronaći poveznicu između habitusa i društva, doći ćemo do pojma prakse, a upravo su prakse posrednici između habitusa i društva. Drugim riječima; habitus se stvara kroz praksu, a rezultat prakse je

društvo. Postoji specifična praksa koja služi pojedincu, a to je ukus. Ukus pojedincu daje mogućnost povezivanja s ostalim akterima koji dijele slične sklonosti te ga razlikuje od onih koji ne dijele isti ukus te se na taj način, osim zauzimanja mjesta u društvenom poretku, kreira klasifikacija objekata te ljudi samih. Bourdieu spominje i logiku prakse, odnosno činjenicu da ipak, u onome što ljudi rade, postoji logika, na temelju jednostavne činjenice da praktičnost postoji kao smisao kod ljudi te da isti na svjesnoj razini važu izbore i opcije. (Čolić, 2006). Način na koji društveni akteri važu i izabiru opcije nazivamo strategijama djelovanja ("pravilima igre"), a razlikujemo dva tipa: strategije održavanja (dominantni akteri sredstvima pospješuju funkcioniranje u njihovu korist) i strategije subverzije (novi akteri pokušavaju zauzeti mjesto dominantnih). Navedeno se odvija u onome što Bourdieu naziva polje, a isto definira kao mrežu odnosa između objektivnih društvenih pozicija, odnosno, kao mjesto borbe među akterima koji zauzimaju pozicije u njemu (prostor gdje se odvija "igra") te kao najvažnije navodi "polje moći" (politike). Nadalje, možemo reći da je polje svojevrsni tip konkurentnog tržišta na kojem se raspoređuju i koriste četiri vrste kapitala. Razlikujemo: ekonomski kapital (ekonomski resursi koje akter posjeduje), kulturni kapital (razne vrste legitimnog znanja koje akter posjeduje), društveni kapital (obim vrijednih i korisnih društvenih odnosa koje akter posjeduje) te simbolički kapital (poštovanje i prestiž koje akter uživa u životu). Simboličko nasilje je oblik nasilja gdje akter onaj nad kojim se isti vrši, ali i koji u njemu sudjeluje kada se govori o njegovoj primjeni (indirektno, kroz kulturne mehanizme, a primjer spomenutog je obrazovni sistem) (Crespi, 2006). U Bourdieuovom radu susreću se i Marx, Durkheim i Weber. Naime, Bourdieu je inspiraciju za svoje koncepte pronašao upravo u navedenim autorima. Primjerice; Weberova diferencija životnih poredaka u

osnovi je koncept polja, Marxova koncepcija društvenih borbi postaje konstitutivna značajka polja, a Durkheimovo poimanje mentalnih okvira kojima ljudi poimaju stvarnost kao proizvod društva bliska je konceptu habitusa. Nadalje, Bourdieu svoju teoriju klase temelji na kombinaciji Marxova inzistiranja na ekonomskoj determinaciji, Weberovu priznavanju distinktivnosti kulturnog poretka te Durkheimovu razmatranju klasifikacija. Nadalje, u Bourdieuovoj analizi ideologije nalazimo sljedeće aspekte: "marksističke"; povezane sa strukturalizmom gdje se ideologija razmatra na strukturalnoj razini s obzirom na njene funkcije i način djelovanja, «durkheimovske»; ideologija se razmatra kao sustav klasifikacija i njihova legitimacija te "weberijanske"; u smislu da se ideologija promatra kao polje s vlastitom unutarnjom logikom s posebnom pozornosti na proizvođačima (specijalistima) (Fanuko, 2009). Nadalje, Zapadno društvo ima svoju specifičnu kulturu, a u očima Bourdieu-a ona je odraz ekonomije i tržišta gdje ljudi koriste kulturni kapital, koji ovisi o ukusu i klasi (koja je definirana habitusom) te pridonosi raznolikostima na kulturnom polju. Nadalje, Bourdieu smatra da suprotnosti u ukusima i habitusu kreiraju suprotnosti u okviru klasne strukture (Ritzer, 1997:278-291). Iako se u ovom poglavlju nudi opširnije objašnjenje Bourdieu-ovih koncepata i poveznica na iste, neće se na sve spomenute koncepte i teorije naići u daljnjoj analizi ovog rada, međutim od velike su važnosti kao zasebni koncepti, ali također i kao koncepti koji su neizostavna poveznica habitusa i tijeka misli tvorca koncepta.

3. TEHNOLOŠKI RAZVITAK I DIGITALIZACIJA

U sadašnjosti tehnologija služi za komunikaciju (mobiteli, društvene mreže), za

transport (plaćanje karata i cestarina putem mobitela, plaćanje parking), za posao (laptopi, kompjutori, raznovrsni kompjuterski programi, oglašavanje, objavljivanje informacija), za obrazovanje (on-line knjige, pisanje radova, on-line studiranje), za igru (kompjutorske on-line igrice, aplikacije za "download"-anje igrice na mobitele), za slobodno vrijeme (čitanje on-line portala, praćenje medija, društvene mreže) i ostalo. Prema Castellsu su, tehnologije današnjice, specifično kompjutori i telekomunikacije, sredstva za proizvodnju (Giddens, 2007:679). Stoga možemo reći da je tehnologija postala sveobuhvatna kada su u pitanju raznovrsni segmenti života čovjeka. Modernizacija je postigla svoj cilj i ostvarila svoju misiju: uspjela je transformirati kontekst i način djelovanja, kao i sredstva djelovanja. Tehnološki razvitak doprinos je toj transformaciji kao i njezin uzrok. Zahvaljujući tehnološkom razvitku omogućena je digitalizacija ljudskog djelovanja, kao što je, na primjer, način komunikacija. Prema Giddensu, komunikacija je "prijenos informacija od jednog pojedinca ili skupine drugima te nužan temelj svih društvenih interakcija, a s razvojem pisma i elektroničkih medija kakvi su radio, televizija i računalni transmisijski sustavi, komunikacija postaje sve više odvojena od neposrednog konteksta društvenih odnosa licem u lice" (Giddens, 2007: 690). Zahvaljujući modernim tehnologijama, postoji nekoliko načina i oblika komunikacije putem interneta te se društvene mreže i aplikacije za komunikaciju mogu smatrati pomoćnim agensima socijalizacije. Prema Žepiću, informacije se u današnje vrijeme šire velikom brzinom pa su pojedincu dostupne ukoliko je spojen na internet ili ima televiziju i/ili radio - riječ je o saznanjima o događajima iz svijeta, a ne samo iz susjedstva (Žepić, 2007:402). Specifično, ljudima je omogućena komunikacija kao što su: video-pozivi, aplikacije za "trenutne" poruke i slično. U slučaju video-poziva, razgovor između

dvije strane za posrednika imaju digitalni ekran, kao i zvučnik te mikrofoni, i to sve (primjerice) u jednom mobilnom uređaju. Na taj se način mogu spojiti dvije točke koje su prije bile nespojive u kratkom roku na temelju vremenskog i prostornog faktora. Kada bi ljudi, primjerice, na početku 20. stoljeća mogli zamisliti da žive u svijetu gdje će biti moguće na spomenuti način kontaktirati osobu koju žele, u vrijeme koje žele (umjesto pisanja pisma i iščekivanja odgovora), proglasili bi tu istu ideju neizvedivom. Stoljeće kasnije, ljudi neizvedive ideje smatraju izazovima, a pitanje mogućnosti postaje pitanje načina.

4. MODERNIZACIJA HABITUSA

Giddens spominje "važnost društvene promjene, time misleći na izmjene osnovnih struktura društvene skupine ili društva te smatra da je društvena promjena sveprisutna pojava društvenog života, ali je osobito izražena u moderno doba (Giddens, 2007 : 685). Giddens također tvrdi da je "podrijetlo moderne sociologije može pratiti unatrag do pokušaja da se shvate dramatične promjene koje su potresle tradicionalni svijet i stvorile nove oblike društvenog poretka» (Giddens, 2007 : 685). Teoriju da je habitus vremenski i prostorno određen potvrditi će nam primjer povijesnog kontrasta. Prema Eliasu pojam civilizacije odnosi se na vrlo različite činjenice, a neki od njih su stanje tehnike, razvoj znanstvene spoznaje i običaji. Raspon spomenutih može se kretati između stanovanja ili životne zajednice, te čak i na svakodnevne pripreme jela, a zahvaljujući njima uviđamo samosvijest zapadnog svijeta, kao i nacionalnu svijest. Spomenuto se smatra odrazom napretka sadašnjosti nasuprot prošlosti zapadnog društva te se percipira kao naglasak specifičnosti zapadnog društva (stanje njegove

tehnike, način njegova ponašanja, razvoj njegove znanstvene spoznaje ili njegova svjetonazora). Elias je pisao o ponašanju na dvoru a posebnu je pozornost posvetio opisivanju kreacije društvenog sloja koji će biti iznad seljaštva, a ispod plemstva (civilizacija je, ipak, nešto naučeno) što je uzrokovalo mijenjanje određenih rituala, a kako bi se srednji slojevi mogli uključiti u civilizaciju trebalo im je dati odredbe ponašanja (Elias 1996 : 55-98). Sukladno tome, možemo se složiti s činjenicom, da se obrasci ponašanja, rituali, stavovi, ponašanje i percepcija mijenjaju s obzirom na dane okolnosti. Spomenuto nije modernizacija habitusa, međutim, ono što svakako jest je transformacija. Ukoliko govorimo o modernizaciji i transformaciji, uzmimo za primjer raspon kontrasta upravo ponašanja na dvoru i ponašanja današnjeg društva, ili pak, ponašanje izvan dvora (seljaštvo) i ponašanja današnjeg društva. Dakle, Elias je govorio o transformaciji, a kako bismo svrstali pojam transformacije u današnje društvo potrebna nam je modernizacija i prisutnost modern tehnologije. Za Castellsa tehnologija je alat koji omogućuje da se vizije svijeta (njegovane u prošlosti) rastave (Castells, 2000: 37-60), stoga možemo reći da je habitus, kao vizija društva, (njegovan u prošlosti) rastavljen te transformiran pomoću tehnologije, koja ima svoj fizički oblik, a prema Marxovom materijalističkom shvaćanju povijesti, materijalni (i ekonomski) čimbenici imaju primarnu ulogu u određivanju povijesnih promjena (Giddens, 2007 : 691).

4.1. PRODOR TEHNOLOGIJA U LJUDSKI HABITUS

Osim svrhovitosti tehnologija opisanih u trećem poglavlju, vrijedi spomenuti i nesvrhovitosti. Naime, uzmimo u obzir činjenicu da je proces jutarnjeg buđenja

također digitaliziran - mobiteli i tableti sadrže aplikaciju budilice. Sukladno tome, možemo reći da prosječnom čovjeku prvi doživljaj nakon buđenja uključuje kontroliranje budilice na mobitelu, što bi značilo da korištenje tehnologije ima prednost nasuprot nekog drugog jutarnjeg "rituala" kao što je, na primjer, umivanje ili pranje zubiju. Nadalje, prema istraživanju "Jutarnjeg lista" većina djece nauči koristiti mobitele i tablete (makar u svrhu igre), prije nego nauče čitati i pisati ([https://www.jutarnji.hr/life/obitelj-i-djeca/mali-ovisnici-o-ekranima-ne-znaju-ni-pisati-a-strucnjaci-su-za-tablete-i-ipade-nisu-na-kokainu-ali-i-ova-je-opasnost-
alarmantna/5851259/](https://www.jutarnji.hr/life/obitelj-i-djeca/mali-ovisnici-o-ekranima-ne-znaju-ni-pisati-a-strucnjaci-su-za-tablete-i-ipade-nisu-na-kokainu-ali-i-ova-je-opasnost-alarmantna/5851259/)). Kada govorimo o osobnostima koje dijeli većina članova jedne grupe, zapravo govorimo o društvenom karakteru (karakter većine). Te su osobine odabrane te su posljedica iskustava i oblika života svojstvenih toj grupi. Samim time nastaje tvorevina koja se naziva "karakterna struktura", a unutar strukture karakteri pojedinaca se, osim mišljenjem, kreiraju i postupcima (djelovanjem). Postoji vrsta karaktera koja, osim navedenih, potkrepljuje alternativno rješenje, a to je postojanje obrazovnog karaktera, na temelju kojeg se gradi i sam društveni karakter (indivíduoum+indivíduoum+... = kolektiv). Tehnike obrazovanja jedni su od mehanizama koji vodi ka obrazovanju karaktera, a Freud je dokazao da rana iskustva djeteta presudno utječu na njegovo obrazovanje te samim time na njegove karakterne strukture. Sukladno tome, možemo reći da je činjenica da djeca od najranije dobi prakticiraju iskustva koje uključuju tehnologiju, svojevrsna garancija da će nastaviti koristiti tehnologije tijekom svog životnog vijeka te će postati dio njegovog habitusa (Ritzer, 1997:195-208). S obzirom da živimo u sadašnjosti gdje su ljudi od najranije dobi izloženi tehnologijama te njima upravljaju nezamislivo bolje od osoba starije životne dobi, dolazimo do pitanja: ukoliko s lakoćom uspijevaju ovladati nečime što

je nekada smatrano kompliciranim, zahtjevnih i naprednim, ovisi li spomenuto o činjenici da je upravo takav svijet jedina vrsta svijeta za koji (trenutno) znaju te olakšava li im i omogućava bolji proces i mogućnosti prilagodbe te hoće li oni, jednoga dana, biti preteče generacijama kakvih ih mi sada smatramo (naprednim).

4.2. DIGITALIZACIJA HABITUSA

Kada je riječ o poveznici habitusa i tehnologije, nužno je spomenuti pitanje čovjekovog vladanja tehnologijom, stoga možemo reći da sposobnost i/ili nesposobnost jednog društva da preuzme kontrolu te počne vladati tehnologijom u konačnici oblikuje i samu sudbinu tog društva. Prema Castellsu, tehnologija sama po sebi ne određuje povijesnu evoluciju i društvenu promjenu – ona zapravo utjelovljuje kapacitete društva (tijekom procesa mijenjanja) te također utjelovljuje koristi u koje društva u konačnici ulože sav svoj tehnološki potencijal. Kao što smo već spomenuli ranije, za Castellsa tehnologija je alat koji omogućuje da se vizije svijeta (njegovane u prošlosti) rastave (Castells, 2000: 37-60). Što se, međutim, može reći kada je riječ o budućnosti? Budućnost generalno ovisi o ljudskom ponašanju. S obzirom da su ljudi, koji se razlikuju od životinja isključivo po svojoj inteligenciji i sposobnostima djelovanja, kreatori ideja koji u konačnici kreiraju budućnost, akcije koje poduzimaju, ideali kojima su vođeni utječu na finalni produkt njihovog djelovanja. S obzirom da je svijet već sada pod okriljem digitalizacije, izumljene od strane čovjeka, prenamijenjene od strane čovjeka, korištene od strane istog te ponekad zloupotrebene od strane istog. Digitalni svijet ima svoje pozitivne i svoje negativne strane, što znači da u vezi spomenutog postoje opcije. Živimo u svijetu koji teži

digitalizaciji, jer ono suvremenom čovjeku olakšava rad, komunikaciju, obrazovanje, putovanje. Međutim, realnost ljudskog usavršavanja digitalne sfere gubi se u čovjekovoj konstantnoj težnji za napretkom. Moderna bi se tehnologija, uz sve svoje buduće modifikacije, trebala razvijati upravo u većoj mjeri nego li je bilo koji prijašnji slučaj. Spomenuto nas upozorava na sve brže i naglije promjene, za koje je današnji čovjek spreman, međutim, spreman je u tolikoj mjeri da ne može stvoriti predodžbu kojom brzinom promjene zapravo nastupaju te variraju s obzirom na generaciju prije te budućim generacijama. Stoga, njegova prilagodba na svaki novi oblik tehnologije ima gotovo neprimjetan dojam. Sukladno tome čovjek, konstantnim koračanjem prema budućnosti, čak i za vrijeme sna (prisjetimo se stavke s budilicom), ne primjećuje modifikacije svog habitusa ukoliko ne zastane i usporedi svoju prošlost (kao i prošlost generalno). Generacije prolaze te nove stupaju na njihovo mjesto, svaka u nastojanju da svojim dostignućima dođe do cilja gdje će životni segmenti biti kontrolirani i prilagodljivi njima, svjesno ili nesvjesno negirajući činjenicu da imaju utjecaja na stavove i ponašanje generacija koje su im nasljednici, odnosno, drugim riječima, "pripremaju teren" za buduće transformacije koju će doživjeti budući članovi društva, ne razmišljajući da je upravo isti proces primijenjen i na njih te je doveo do preoblikovanja habitusa. S društvom (ili s onim "socijalnim") u središtu problematike možemo doći do spoznaja procjena alternativnih budućnosti s naglaskom na relevantnost društvenih praksi u kontekstu sustavne organizacije. Prema Urry-u razlikujemo tri vrste budućnosti: moguću, vjerojatnu i poželjnu te se ka spomenute tri stavke možemo orijentirati ka konkretnim cjevima, a najpotencijalnija budućnost ima upravo "digitalni scenarij". (Urry, 2011:139-154). Prema autoru, digitalizacija će zahvatiti sve segmente društva, od ekonomije, gospodarstva,

transporta, komunikacije i sličnih, samim time budućnost nosi jedini mogući oblik: digitalni. S obzirom da će ljudi biti "opkoljeni" digitalizacijom, ona će postati njihovim načinom života te dio njihovog habitusa.

4.3. BUDUĆNOST HABITUSA

Urry piše o "Star Trek" budućnosti i ljudskoj ovisnosti o tehnologijama. Opća predikcija jest ta da će ljudski konzumerizam doseći granicu gdje će tehnologije obuzeti svaki aspekt života čovjeka, primjerice komunikaciju, transport i resurse. Ljudska će svakodnevnica biti podređena tehnologijama i dosezima za njihovu inovaciju. Mogućnost je i da ljudi postanu nesposobni ukoliko im se oduzmu tehnološka sredstva jer su postali dio njihovog habitusa. Činjenica jest ta da zahvaljujući tehnologijama čovjekov rad je reduciran u fizičkom smislu te se opredjeljuje intelektualni. Intelektualni rad odnosi se, u ovom smislu, ne samo na programiranje, već na većinu segmenata rada, kao što su na primjer, prodaja, oglašavanje, obrazovanje i slično. Smanjenje interesa za fizičkim radom nastupa onoga trenutka kada se pronađe adekvatna, smisljena i upotrebljiva zamjena za ono što je percipirano da samo čovjek može fizičkim naporom. Dakle, tehnologije u velikom smislu služe za olakšavanje čovjekovog postojanja u smislu rada. Drugim riječima, vrijeme utrošeno na fizički rad biti će uloženo u inovacije, tehnološki razvitak i napredak te, ponovno, stapanje s ekonomijom koja prati ritam i opseg (Urry, 2011:144-146). U vrijeme kada je Urry teoretizirao o mogućim prognozama budućnosti koja se odnosi na tehnologije u životu čovjeka i društvu, zanemarena je brzina digitalnog obuzimanja, a jedan od razloga tome jest habitus. Stoga, kritika u

ovom slučaju odnosi se na činjenicu da je u doba autorove spomenute predikcije digitalni svijet već okupirao ljudsku svakodnevniciu te je netočan navod da je pitanje o “budućnosti”. Dakako, u budućnosti se očekuje veći raspon digitalizacije, međutim ne možemo reći da u sadašnjosti ovisnost o tehnologijama ne postoji. Što se tiče korištenja tehnologija za olakšavanje radnog procesa, iako se djelomično slažem, tvrdi da fizički rad neće nestati s obzirom na mjere tehnološkog preuzimanja koje se spominju. Naprotiv, trenutno je u Hrvatskoj velika potražnja upravo za fizičkim radnicima jer većina nastoji obrazovanje i posao usmjeriti ka intelektualnom radu što uzrokuje prenapučenost na sličim područjima na tržištu rada te u konačnosti migracijama. Nadalje, osim što, za razliku od autora, smatram da je ta budućnost zapravo naša sadašnjost, smatram da je u pravu što se tiče jedne prognoze vezane uz temu – tehnološki napredak je rapidan. A ukoliko smo već sada u fazi ovisnosti tehnologijama, što nas čeka u budućnosti? Postoji li veća etapa od ovisnosti? Giddens tvrdi da s napretkom znanosti i tehnologije kreiraju se nove (rizične) situacije. (Giddens, 2007:678). S obzirom da je riječ o budućnosti, neizostavan faktor je napredak tehnologije koji je, sukladno potrebama društva moguć, vjerojatan i jednostrano poželjan. Važno je prepoznati granice logičnog i uistinu potrebnog, kako bi se mogla osigurati poželjna budućnost. Samim time poželjno postaje mogućim, a moguće postaje vjerojatnim. Ljudske predikcije mogu uključivati nekoliko scenarija, međutim, možemo se složiti da je habitus stavka koja je neizostavna kada je u pitanju rasprava o budućnosti, jer, osim što je sveprisutna, sveobuhvatna, kreirana i nastanjena, iako promijenjiva – ona je stalna kao pojam i društvena stvarnost.

5. ZAKLJUČAK

Prema Fanuku, iako rezultati Bourdieu-ovih istraživanja više ne vrijede, i smatra da njegovi koncepti, teorije i metodologija i dalje žive, vrijede te će se njihova vrijednost nastaviti (Fanuko:2009). Bourdieu je nastojao objasniti egzistenciju habitusa u umu aktera te način na koji se stvara i u spomenuti um "ustanjuje". Sukladno a spomenutom, riječ je o mentalnoj strukturi pomoću koje percipiramo svijet oko nas, ali na koju u istoj mjeri i djelujemo svojim sudjelovanjem u aspektima društvene stvarnosti. U kontekstu modernizacije habitus i način na koji pojedinci sudjeluju u društvenom kolektivu sadrži modernizirane tehnološke elemente te korištenje istih, drugim riječima te gledamo li pojedinca kao jedinku za sebe ili kao dio strukture i sudionika u društvenom životu, dolazimo do iste spoznaje, a ta spoznaja jest: moderne tehnologije nezaobilazna su sastavnica ljudskog i društvenog života sadašnjice. Nadalje, možemo potvrditi da je tehnologija postala sveobuhvatna kada su u pitanju raznovrsni segmenti života čovjeka. Modernizacija je postigla svoj cilj i ostvarila svoju misiju: uspjela je transformirati kontekst i način djelovanja, kao i sredstva djelovanja. Tehnološki razvitak u istoj je mjeri doprinos i uzrok kada je riječ o transformaciji. Modernizacija društva odnosi se i na promjene i prilagodu habitusa vremenu načinu djelovanja njegovih aktera te se potencijalno oblikuje i mijenja sukladno potrebama i nužnostima aktera unutar društva, na što su ukazali, u adekvatnom kontrastu, autori poput Eliasa i Castellsa. Zahvaljujući Urry-u, potkrepljene su pretpostavke o neodvojivosti habitusa i digitalnog svijeta, s obzirom na rapidan smjer kretanja ka budućnosti. Spomenuta budućnost leži, još uvijek, na spekulacijama i pretpostavkama ovisnim o trenutnim i dostupnim informacijama te statistikama, međutim odmaknemo li se od "matematičkih" pretpostavki, usmjerimo li

se ka temelju društvenog i kulturološkog pitanja čovjeka u zapadnom društvu – njegovom habitusu - dolazimo do pretpostavke da je habitus i modernizacija trenutno neodvojiv pojam te se, kao takav, treba i promatrati. Tehnološka sredstva postala su nezaobilazni dio ljudske svakodnevnice te su postala dio njihovog habitusa. Kao sastavnica habitusa, tehnologija sudjeluje u ljudskom djelovanju, utječe na njegovo ponašanje i smatra se sadašnjosti i budućnosti pojedinca. Ukoliko se pojedinca odvoji od njegovog ”tehnološki ovisnog habitusa”, isti će biti degradiran po pitanju životnog uspjeha, odnosno postoji mogućnost da će nastupiti nesposobnost. (Urry, 2011:144-146). Iako je promjenjive prirode, habitus društva jest odraz društva u cjelini te je, unatoč svojoj promjenjivosti i sklonosti modifikacijama – realan i stalan pojam te odraz društvene stvarnosti. Dok sve ostale stavke potencijalne budućnosti možemo osloniti na ”primjenu imaginativne misli za postajavnje socioloških pitanja i odgovaranja na njih te pretpostavljanje odmaka od svakodnevnoga rutinskog načina razmišljanja” – sociološku imaginaciju (Giddens, 2007 : 698).

6. LITERATURA

Crespi, F. (2006.) *Sociologija kulture*, prev. J. Jakšić, Zagreb: Politička kultura

Fanuko, N. (2009). *Cultural capital and symbolic power: the three aspects of Bourdieu's theory of ideology*. Školski vjesnik, str. 7-41

<https://www.jutarnji.hr/life/obitelj-i-djeca/mali-ovisnici-o-ekranima-ne-znaju-ni-pisati-a-strucnjaci-su-za-tablete-i-ipade-nisu-na-kokainu-ali-i-ova-je-opasnost-alarmanantna/5851259/>

Elias, N. (1996). *O procesu civilizacije: Sociogenetska i psihogenetska istraživanja*. Zagreb: Antibarbarus.

Urry, J., (2011.) *Climate Change and Society* (139-154), United Kingdom: Polity Press

Žepić, B., (2007.) *Sociologija* (401-404), Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada

Giddens, A., (2007.) *Sociologija*, Zagreb: Nakladni zavod Globus

Castells, M., (2000.) *Uspon umreženog društva* (37-60), Zagreb: Golden marketing

Ritzer, G., (1997.) *Suvremena sociološkijska teorija* (173-185, 195-208), Zagreb: Golden marketing